

Star sem 32 let, rodil sem se v Moskvi, v delavski družini. Ko sem končal srednjo glasbeno šolo, sem tri leta igral v simfoničnih orkestrih. Leta 1955 sem se vpisal na Literarni inštitut Maksima Gorkega, ki sem ga končal 1958. leta.

Od 1956. leta naprej so pričele izhajati v moskovskih revijah moje novele, leta 1959 pa je pri založbi »Sovjetski pisatelj« izšla moja prva knjiga novel »Na železniški postaji« (Na polustanke).

Zelo veliko svojega časa preživim na popotovanjih po naši velikanski deželi, zdaj živim na Severu, zdaj na Jugu, zdaj v Sibiriji, kajti rad bi čimveč videl in doživel. Zato pa tudi pišem razmeroma malo — v petih letih literarnega dela nisem napisal več kakor kakih dvajset novel.

Moje novele prevajajo v številne evropske jezike.

Romanov in povesti ne pišem.

Se enkrat se zahvaljujem za Vašo pozornost in Vam želim vse najboljše.

Moskva, 15. marca 1960.

J. Kazakov.«

Iz prevedene novele in navedenega pisma lahko razberemo, da imamo v Kazakovu pred seboj mladega, svojevrstnega ustvarjalca, ki resno, predano in odgovorno pojmuje tako svoje literarno delo kot svoj odnos do umetnosti, kar sta vsekakor osnovna pogoja za to, da se utegne razviti iz njega pomembno in upoštevanja vredno ime nove, najmlajše sovjetske književnosti.

Dušan Željeznov

MED KNJIGAMI

JANEZ MENART, ČASOPISNI STIHI

Med številnimi razigranimi domislicami v Menartovi pesniški zbirki* je ena nenadomestljiva: da je namreč Menart zbirko uredil po časnikarski metodi in ji dal ustrezen naslov *Časopisni stih*. S tem domislekom je namreč imenitno razrešil dve nalogi, ki mu jih je zastavilo lirično gradivo, porojeno v razmeroma dolgem časovnem razdobju:

Najprej si že tehnično človek težko predstavlja, kako bi lahko poet raznolike motive smotrno razporedil po tradicionalni dramaturgiji liričnih zbirk, kako bi na primer vskladil drobno, zajedljivo epigramatiko s himničnostjo v nekaterih pesmih ali intimne zapise s široko zasnovanimi poetičnimi študijami in kakšno grafično podobo bi ta popolnoma netradicionalna zbirka imela, če bi se pojavila v tradicionalni obliki. S tem pa, da je gradivo razporejeno po vzorcu časopisnih strani z rubrikami, se je Menartu naenkrat ponudila prilika, da je lahko celotno pisano gradivo funkcionalno razporedil in mu že s samo to razporeditvijo dal tudi primeren pomen. Zdaj te nikakor ne moti, če poleg dolge pesmi najdeš bliskovit epigram ali če se skoraj istočasno srečaš s pesnikovo intimnostjo in panoramo sodobnega sveta. Časopisne slikovitosti smo namreč navajeni in od časopisa pisano razvrstitev gradiva tudi zahtevamo. Seveda pa je bizarna do-

* Janez Menart, Časopisni stih. Tokovi časa. Državna založba Slovenije. Ljubljana 1960.

mislica, da pesniško zbirko neki pesnik namenoma prilagodi časopisni tehniki in ji brez pomislekov da naslov, ki bi bil lahko v kakem drugem primeru ironičen.

Sicer pa: ali ni tudi v tem Menartovem naslovu skrita ironija? Morebiti posmeh slonokoščeni estetiki, ki bi hotela liriko zadržati v karanteni pred življenjsko vsakdanjostjo? Morda tudi posmeh civilizaciji, ki je napravila človeka tako razvajenega, da mora celo poezijo dobiti servirano v lahkotno migotavi obliki časopisnih stolpcev in grafičnih opozoril? Ironija v naslovu vsekakor je, napak pa bi bilo samo za hip pomisliti, da bi bila namenjena samim Menartovim stihom.

Ti verzi namreč s ponosom nosijo nenavaden naslov. Samozavestno zategadelj, ker namenoma nočejo biti konvencionalni, ker hote nočejo biti izolirani od publike, ker zavestno nočejo biti enolični in dolgovezni. Menartove pesmi hočejo biti žive: resnobne, humorne ali celo senzacionalne, toda v vsakem primeru iztrgane iz življenja in namenjene ljudem. Sicer pa je ta njihov program deklariran tudi v pesmi *Hočem*, ki sicer ni najboljša pesem v zbirki, je pa najboljši komentar k Menartovemu pesniškemu svetu. Tako je torej Menart z domislekom o časnikarski ureditvi zbirke srečno rešil tudi drugo nalogo: da je namreč že s samim naslovom in seveda še bolj z originalno dramaturgijo točno okarakteriziral svojo novo poezijo.

Zakaj že v tej karakteristiki so zapopadene pglavitne lastnosti Menartove lirike: da je bolj kot navznoter obrnjena navzven, da je aktualna, naravnost dnevniško ažurna, da jo zanima široki svet in celo vesolje, da je moralno angažirana ob vsem, kar prizadene bivanje sodobnega človeka, da je dandanašnja v vsem: v motiviki in duhovnosti, ter da je samo zaradi tega tako temperamentno raznolika, nekonvencionalna in ponekod tudi nelirična ali celo banalna. Težko je odgovoriti na vprašanje, ki lahko postane tudi ugovor, ali hotena oziroma nehotena vulgarnost, ki je prav gotovo prisotna v nekaterih Menartovih stihih, samo razkrajja lirično tkivo ali pa se kot atribut sodobnosti tudi uveljavlja kot upoštevanja vreden lirični element. Brez dvoma je vulgarnosti ponekod preveč in je premočno akcentuirana, ni pa tudi dvoma, da je vulgarnost vendarle nepogrešljiv element Menartove lirike. Ravno z njo je namreč Menart ustvaril svojevrsten odtенок sodobnosti, ki dotlej v naši liriki ni bil prisoten; brez vulgarnosti, seveda v nevulgarni dozi, bi bil namreč Menart verjetno preveč podoben svojim predhodnikom, predvsem Golii in Vodušku. Tako pa je Menart, — duhovit kot Golia, toda odločno manj galanten kot poet zlatolask, in ironičen kot Vodušek, a nikakor ne mefistofelsko suveren, bližji vsakdanji resničnosti in preprosti življenjskosti kot Golia in Vodušek, — samosvoja lirična osebnost, ki s svojim poetskim svetom lahko izzove ugovore, a izvirnih korenin, trdno vkopanih v sedanjem času in prostoru, ne more zatajiti.

Na videz je Menartov lirični svet nadvse jasen in razumljiv. Menart namreč misli ne ovija z baročno metaforiko, ampak dosledno pesnikuje v razumljivi govorici. Zato tudi v pričujočem poročilu niso potrebni komentarji in citati, ki naj bi povzemali smisel posameznih pesmi. Menartovi lirični motivi so motivi sodobnega človeka, ki niti ni treba, da je prehudo senzibilen. To je poezija z zelo širokimi komunikacijami do publike, izrazita estradna lirika, kot bi jo imenovali Rusi, a ta lirika kljub svoji popularnosti nikakor ne koke-tira z občinstvom ali javnim mnenjem. Suverenost ohrani zategadelj, ker jo

Menart vso izpolni s svojo osebnostjo, s svojimi osebnimi nazori, ki so vse prej kot konvencionalni. Res je nasprotno, da so namreč ti Menartovi nazori pogosto hipertrofirano samosvoji in da se niti ne poskušajo pomiriti z objektivnostjo. Tako je zastavljen marsikateri epigram in polemično-kritični zapisek in ob takih verzih bi bilo mogoče na dolgo in široko dokazovati, da pesnik Janez Menart nima prav, ker stvari stoje nekoliko drugače, kot on misli. Takšna polemika bi bila seveda usoden nesporazum, saj bi nasprotnika vihtela različno orožje: prvi lirični entuziazem, ki se intimno izpoveduje in pogosto niti ne pledira za objektivnost, drugi pa argumentirano logiko, ki bi ji razumsko razločevanje ne dovoljevalo temperamentnih sunkov. Menart ima do takšnih entuziastičnih pesniških polemik vso pravico predvsem zaradi notranjega navdušenja ali ogorčenja. Zdi pa se, da satira in polemika v nasprotju z videzom in splošnim mnenjem, morda celo v nasprotju s pesnikovimi intencijami vendarle nista Menartovi najodličnejši domeni; poleg pretirane enostranskosti sta pogosto preresni, nekam asketsko srditi, brez humornosti, ki v klasični epigramatiki ostrí in blaži bodice. Ob tej ugotovitvi se seveda brž zastavi vprašanje, kateri elementi Menartove lirike pa so potemtakem poetsko najpristnejši in najučinkovitejši; lirični koncept, ki je bil sprva sila prozoren, postane nenadno zapleten.

V Menartovi liriki prevladujeta predvsem dva elementa, — prvi je razumski in se uveljavlja predvsem s satiro, polemiko in kritičnimi stihi. Za ta del Menartove lirike je značilen ironičen ton, oster, brezobziren, toda nikakor ne činično destruktiven. Bolj kot negacija je v Menartovi ironiji prisotna globoka, komaj zaslutena in s silo zatajevana bolečina. Le-ta je nastala v daljnem svetu mladosti, ki je bila bržkone polna blestečih iluzij. Ob zatonu teh iluzij, ob spoznanju, da je življenje brezobzirno, se je pojavila ironija, ki naj bi kljubovalno prekrila bolečino deziluzionizma. Toda njena plast je bila pretenka, da bi lahko docela zanimala svetlobo mladostne vere. Poezija, ki raste iz obeh teh plasti, očitno razodeva kompliciranost Menartovega liričnega sveta.

Pogosto se namreč ironija pojavi sama, odrezana od svojih korenin, in tedaj je Menartova lirika sicer temperamentna in duhovita, toda prestroga in intelektualno premočno disciplinirana, da bi lahko razodevala tudi neizbežen poetski šarm (n. pr. *Pesnik se predstavi*, *Pesnik se popravi* in dr.). V skrajnih primerih, ki so v pričujoči zbirki redki (v prejšnjih Menartovih zbirkah jih je bilo več, kar bi morda lahko razložili z dejstvom, da je bila tedaj bolečina deziluzionizma še sveža in ostrejša, plast ironije pa tanjša in zato vsiljivo poudarjena), se ironija naglo sprevrže v banalnost, v brezobzirnost, ki kljubovalno prezira estetske norme (n. pr. v nekaterih epigramih, v pesmih *Lady*, *Kantonska pesem* in dr.). V najboljšem primeru pa se ironija za kratek čas resnično osvobodi zveste spremljevalke bolečine in tedaj se pesem razigra v sproščeni humornosti; toda tudi ta druga skrajnost, estetsko seveda nepriemerno bolj učinkovita, je redek pojav (n. pr. *Majska*, *Vaške klepetulje* in dr.), kajti največkrat se za ironijo vendarle prikriva osnovna lirična bolečina. Del zbirke, v katerem prevladuje ironični element, je vsekakor bizaren in efekten, je pa hkrati premočno enostranski, da bi lahko vseboval Menartovo najboljšo liriko.

Drugi poglobitveni element Menartove poezije je emocionalno elementarni lirizem, ki po pravilu izpoveduje poetovo bolečino. Tudi ta bolečina prikipi včasih sama na dan, v tej ali drugačni obliki, toda brez ironične sopotnice. To se sicer redko zgodi, postane pa takrat Menartova pesem v primeri z iro-

ničnimi stihmi naravnost sentimentalna (n. pr. *Carmen*, *Popotna pesem*, tudi *Requiem* in dr.). Največkrat, in v tem je estetski uspeh pričujoče zbirke, pa sta oba osnovna elementa v eni pesmi vendarle tesno prepletena, tako da sta zdaj v boljšem, zdaj spet v slabšem sorazmerju in formalnem okviru prisotni obe plasti. Šele zdaj postane Menartov svet resnično popoln in zaokrožen; lirizem se prepleta z intelektualno ostrino, sentiment z ironijo, emocionalna vibracija z asketsko disciplino, bolečina z ironijo. Takšne harmonične in estetsko čiste pesmi so predvsem na začetku posameznih razdelkov (n. pr. *Atlant*, *Nož na kmečki mizi*, *Samotna pot*, *Pregled*, *Domovina*, *Večerni avlobus*, ljubki *Croquis* in dr.), najboljše med njimi, resnične lirične mojstrovine, kjer je Menart s kozmopolitsko velikopoteznostjo posegel po nenavadnih motivih izven intimnega sveta, kjer se je z moralno resnobljostjo polotil problematike, ki zadeva dandanašnji svet kot celoto in kjer je verz izredno rafiniran, pa so razvrščene na drugi strani zbirke: *L'Arc de Triomphe*, *Piccadilly Circus*, *Rieserad* in *Droh*. Te pesmi so verjetno dosedanji najvišji dosežek Menartove lirike in po pravici sodijo med najboljše stihe sodobne slovenske poezije.

Dvojna vsebina Menartovega pesniškega sveta, ki pa se v najboljših stihih zlije v eno: bolečina, ki ji je ime deziluzionizem, in njena spremljevalka, uporna ironija, ki bi jo naj prekrila in nadomestila, a ji to ne uspe, ker je zaupanje večje kot negacija — ta duhovna bipolarnost je torej Menartova osnovna poetska izpoved in hkrati tudi odločilno merilo za estetsko ravnotežje v posameznih pesmih. Deziluzionizem je v sodobni liriki pogost pojav, toda skoraj vedno je omejen na en sam pol — na resignacijo in nihilizem. Menartov temperament, iskriv in duhovit, naivno zaupljiv in naivno kritičen obenem, in pa Menartova neomajna, naravnost frapantna poštenost do doživetja in lirične izpovedi sta omogočila, da je za sodobnega človeka, posebej za pripadnika mlade generacije eksistenčno važen pojav deziluzionizma dobil v slovenski poeziji kompleksno in tudi življenju pravičnejšo podobo. Zato Menartova lirika prerašča pomen intimne izpovedi posameznika in zato je od začetka do konca enovita, pa čeprav sega razpon njenih tonov od vulgarnosti do sentimentalne romance in čeravno imajo posamezni stih različno estetsko ceno.

Ob tej poglobitvi ugotovitvi seveda ne zbledi dejstvo, da Menart mojstrsko obvlada svoj poklic, da je struktura njegovega verza funkcionalno zraščena z vsebino in da je torej kljub realistični metaforiki in tradicionalni poetiki, ki upošteva celo dandanašnji tako zaničevano rimo, moderna v globljem pomenu besede in po čudni logiki v sodobni hipertrofiji tako imenovanega modernega stiha docela nekonvencionalna. Tudi to razodeva, da se je Menartova lirika v celoti porajala iz globokega *spoštovanja* do poezije, zato pa je, po odzivu sodeč, upravičeno vzbudila *zaupanje* v poezijo.

Mitja Mejak

MARJAN KOLAR, PRAZNO NEBO

Ob prebiranju novejših slovenskih proze ima človek pomisleke, kakor hitro se ustavi ob vprašanju, koliko miselnost oziroma literarne tendence naših mlajših pisateljev še konvergirajo s splošnodružbeno podobo našega časa. Tako imenovani avantgardizem moderne literature prerašča z izrazitim individualizmom, z abstraktnostjo in s cinizmom tisto zdravo realistično tradicijo v